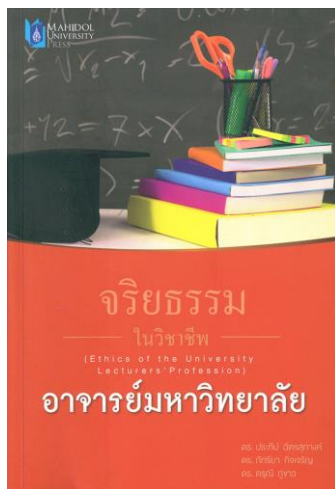

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

จรรยาบรรณในวิชาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย

Ethics of the University Lecturers' Profession

เขียนโดย ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์, ภัทริยา กิจเจริญ และ ดร.ดรุณี ภูขาว

บทวิจารณ์โดย

กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ¹

“จรรยาบรรณในวิชาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย” เป็นผลงานวิจัยของ ดร.ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์, ดร.ภัทริยา กิจเจริญ และ ดร.ดรุณี ภูขาว ปัจจุบัน ทั้ง 3 ท่าน ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “จรรยาบรรณในวิชาชีพ”² ซึ่งมี ดร.วริยา ชินวรรณ รองศาสตราจารย์ประจำ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหัวหน้าโครงการ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และจัดพิมพ์เผยแพร่โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี 2559

ด้วยเหตุที่ชุดโครงการวิจัยนี้ ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาพัฒนาการหลักจรรยาบรรณในวิชาชีพต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) วิเคราะห์ปัญหาทางจรรยาบรรณในวิชาชีพต่างๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร ตลอดจนผลกระทบของปัญหาเหล่านั้นที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน 3) วิเคราะห์กลไกที่จะควบคุมการประพฤติเบี่ยงเบนจากจรรยาบรรณของบุคคลในวิชาชีพต่างๆ และ 4) เสนอแนวทางแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับจรรยาบรรณในวิชาชีพต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

¹ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-mail: kittisak.j@chula.ac.th

² ประกอบด้วย 11 วิชาชีพ ได้แก่ 1) กฎหมาย โดย ศ. (พิเศษ) วิชามหาคุณ และคณะ 2) นักธุรกิจ โดย รศ.จินตนา บุญบงการ และคณะ 3) ทหาร โดย พล.ท.ศานิต สร้างสมวงศ์ และคณะ 4) นักการเมือง โดย รศ.ดร.วริยา ชินวรรณ และคณะ 5) ข้าราชการพลเรือน โดย รศ.ดร.ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ 6) ตำรวจ โดย พล.ต.ท.ดร.อดุลย์ ณรงค์ศักดิ์ และคณะ 7) แพทย์ โดย นพ.วิรัช พุ่มวชิรกุล และคณะ 8) พยาบาล โดย รศ.ดร.มณี อากานันท์กุล และคณะ 9) สื่อมวลชน โดย รศ.พ.ต.ท.ดร.ศิริวรรณ อนันต์โท และคณะ 10) ครู โดย ผศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์ และคณะ และ 11) อาจารย์ โดย ผศ.ดร.ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์ และคณะ

การเรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จึงลำดับความจาก บทที่ 1 จริยธรรมวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา บทที่ 2 แนวทางปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา บทที่ 3 สภาพปัญหาจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา บทที่ 4 กลไกการควบคุมจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา และ บทที่ 5 แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งพอจะทำความเข้าใจได้ว่า ผู้เขียนตั้งใจให้เนื้อหาของบทที่ 1 และบทที่ 2 ตอบต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 และเช่นเดียวกัน เนื้อหาของบทที่ 3, 4 และ 5 ตอบต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2, 3 และ 4 ตามลำดับ

อย่างไรก็ดี ใน**บทที่ 1** ผู้เขียนกลับให้ความสำคัญกับ 1) การทบทวนความหมายของจริยธรรมวิชาชีพ ว่าคือ ความประพฤติดีที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบวิชาชีพ 2) การทบทวนความหมายของวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ว่าคือ ผู้ประกอบวิชาชีพเต็มเวลา โดยมีหน้าที่จัดการเรียนการสอน วิจัย และบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการบริหาร ในสถาบันอุดมศึกษา 3) การทบทวนความหมายของจริยธรรมวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ว่าก็คือ ความประพฤติดีที่พึงประสงค์ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา อันมีที่มาจาก 3 แหล่ง ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา และวัฒนธรรมประเพณีของสังคม 4) การทบทวนจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยอ้างอิง คำแถลงเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ ของสมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัยของอเมริกัน และจรรยาบรรณอาจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย อีก 48 แห่ง ที่ออกตามประกาศสำนักงานข้าราชการพลเรือน เรื่อง มาตรฐานของจรรยาบรรณที่พึงมีในสถาบันอุดมศึกษา และ 5) ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งผู้เขียนสรุปเองว่า “เมื่อกล่าวถึงจริยธรรมวิชาชีพในความหมายกว้าง ก็ครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ... และเมื่อกล่าวถึงจรรยาบรรณวิชาชีพของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นข้อกำหนดหรือกฎหมาย สังคมไทยก็ได้ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม ที่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาพึงปฏิบัติอยู่ในข้อกำหนดและกฎหมายนั้น”

ขณะที่ **บทที่ 2** ผู้เขียนก็ก้าวไปสู่ การสรุปแนวทางปฏิบัติตามประกาศจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ ซึ่งอิงอยู่กับประกาศ ก.พ.อ. ข้างต้น นับตั้งแต่แนวปฏิบัติเรื่องจรรยาบรรณต่อตนเอง, ต่อวิชาชีพ, ต่อการปฏิบัติงาน, ต่อหน่วยงาน, ต่อผู้บังคับบัญชา, ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา, ต่อผู้ร่วมงาน, ต่อนิสิตนักศึกษาและผู้รับบริการ, ต่อประชาชน กระทั่ง ต่อสังคม แทนที่จะใช้พื้นที่ของ 2 บทนี้ ลำดับให้เห็นถึงพัฒนาการของหลักจริยธรรมวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งกรณีของโลกตะวันตก โลกตะวันออก โดยเฉพาะของประเทศไทยเอง ว่ามีจุดเริ่มต้นเมื่อไหร่ มีความคลี่คลายมาโดยลำดับอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการตกลงร่วมกัน และแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังมันในแต่ละช่วงเวลา ก่อนที่จะสรุปให้เห็นสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ใน**บทที่ 3** ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นสภาพปัญหาจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่ผิดต่อวินัยร้ายแรง, ที่บกพร่องต่อหน้าที่ และที่บกพร่องส่วนบุคคล เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในเรื่องการจัดการเรียนการสอนและการวิจัย เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเรื่องการวางตัวต่อนักศึกษา, ต่อเพื่อนร่วมงาน, การปฏิบัติตนในฐานะผู้บริหาร, การปฏิบัติตนต่อสถาบันอุดมศึกษา และการปฏิบัติตนต่อสังคม ตลอดจนสาเหตุของสภาพปัญหาดังกล่าวในขณะนั้น (พ.ศ.2555) ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในของอาจารย์เอง และมาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งตามความเห็นของผู้วิจารณ์ เป็นอย่างน้อยที่สุด การขาดการอ้างอิงข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เพียงพอ อาศัยเพียงการกล่าวกว้างๆ โดยไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนหรืองานวิจัยใดๆ มารองรับ ทำให้ข้อเสนอของผู้เขียนขาดความน่าเชื่อถือ ข้ำร้าย คือการกล่าวลอยๆ โดยปราศจากสถิติมากำกับในแต่ละประเด็น ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถมองเห็นสถานการณ์ความรุนแรงของแต่ละเรื่องที่ถู

กล่าวถึง จนอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดในท้ายที่สุด ว่าจริยธรรมและ/หรือจรรยาบรรณวิชาชีพของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ในห้วงทศวรรษที่ผ่านมา นั้น อยู่ในขั้นวิกฤติ

ในบทที่ 4 ผู้เขียนอธิบายเกี่ยวกับ กลไกการควบคุมจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของประเทศไทย โดยทบทวนจากประกาศจรรยาบรรณวิชาชีพอาจารย์ ของทั้ง 48 มหาวิทยาลัย และพบว่ามหาวิทยาลัยต่างๆ มีแนวทางที่ปฏิบัติอยู่แล้ว ได้แก่ ระบบการประเมินที่เป็นธรรม การให้ความสำคัญกับสภาคณาจารย์ การออกระเบียบวินัย การลงโทษ การลงโทษทางสังคม และการให้ความสำคัญกับวิชาชีพ รวมถึงข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากอาจารย์

ในบทที่ 5 ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ สำหรับอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 1) ผ่านกระบวนการสังคมประกิต ให้ความรู้ในเรื่องจริยธรรม รวมถึงอบรมบ่มนิสัย ให้เรียนรู้สิ่งที่ถูกผิด และตักเตือนให้เกิดสำนึกในความถูกต้องและความผิด 2) ปลุกฝังค่านิยม 3) ใช้ทฤษฎีต้นไมจริยธรรม 4) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Lawrence Kohlberg 5) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Jean Piaget 6) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Albert Bandura 7) มรรค 8 แห่งการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และ 8) แนวทางของผู้เขียน ที่เสนอว่า จะต้องปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ร่วมกับการกำหนดบรรทัดฐานที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การตระหนักที่มากยิ่งขึ้นของคณาจารย์ ต่อไป ทั้งนี้ ผู้เขียนเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีโครงสร้างอำนาจ และมีผู้บริหารตามกฎหมายดำเนินการ ดังนี้ 1) ระบุให้ชัดเจนว่าพฤติกรรมใดที่ถือว่าผิดจรรยาบรรณ 2) เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดจรรยาบรรณดังกล่าวด้วย 3) มีหน่วยงานหรือกลไกขึ้นมารองรับและขับเคลื่อน 4) กระบวนการพิจารณา ไม่ว่าจะโดยลำดับขั้น หรือแบกออกไปเป็นอิสระ จะต้องมีความโปร่งใสและเป็นธรรม และ 5) พิจารณาว่าควรแยกหรือรวมอำนาจ ทั้งในการส่งเสริม ป้องกัน และลงโทษผู้ประพฤติดังกล่าวไว้ในคณะกรรมการชุดเดียวกัน

แม้จะมีความดีที่ไม่อาจปฏิเสธได้อยู่บ้าง แต่ข้อบกพร่องใหญ่ๆ อีก 3 ประการของหนังสือเล่มนี้ ที่ผู้วิจารณ์พิจารณาแล้วว่า ควรจะต้องนำออกมาชี้ให้ผู้อ่านได้ร่วมกันถกเถียง ก็คือ

1) ความคลาดเคลื่อนจากการศึกษา “จริยธรรมในวิชาชีพ” (Professional Codes of Ethics) ซึ่งเป็นหลักกว้างๆ ในการกำหนดการตัดสินใจ ไปสู่ “จรรยาบรรณวิชาชีพ” (Professional Codes of Conduct) ซึ่งเป็นการประยุกต์จริยธรรมวิชาชีพ มาเป็นรายละเอียดในการกำหนดพฤติกรรม ตั้งแต่บทที่ 1 ผู้เขียนก็สรุปเอาเองว่า ก่อนหน้าที่จะมีคำว่า “วิชาชีพ” ในประเทศไทย สังคมแห่งนี้ก็ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “จริยธรรมวิชาชีพ” ในลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก ซึ่งแน่นอน แม้ว่าเราจะยอมรับข้อเสนอของผู้เขียน แต่ภายหลังการเกิดขึ้นของคำดังกล่าว รวมถึงสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง หลักกว้างๆ ข้างต้น ย่อมถูกกำหนดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อเท็จจริงที่พบก็คือ ผู้เขียนเลือกที่จะประมวล “จรรยาบรรณวิชาชีพ” มาเป็นหลักในการศึกษาแทน “จริยธรรมวิชาชีพ” เสียเลย หนักข้อยิ่งไปกว่านั้น คือตั้งแต่บทที่ 3 เป็นต้นไป ผู้เขียนก็ตัดสินใจใช้ทั้ง 2 คำ ควบคู่กันโดยตลอด จนจบเล่ม

2) ความคาดหวังที่สูงเกินกว่าความเป็นจริงของปณฺธุชน ผู้เขียนชี้ว่าพฤติกรรมที่บกพร่องต่อหน้าที่ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาประการหนึ่ง ได้แก่ “การมุ่งแสวงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม เช่น ตอบรับข้อโงมสอนเฉพาะงานที่ได้รับค่าตอบแทน หรือมีการแก่งแย่งกันเพื่อให้ได้สอนชั้นเรียนพิเศษเพื่อจะได้มีรายได้เพิ่ม” (หน้า 57) นอกจากจุดยืนเช่นนี้จะไม่สอดคล้องกับแนวความคิดทางจิตวิทยาพฤติกรรม ซึ่งนักจิตวิทยาย้ำว่า “เงิน” คือแรงจูงใจของอาจารย์มหาวิทยาลัยโดยทั่วไป ในการมาสอนหนังสือ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2556) แล้ว มันยังแสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจอย่างเพียงพอ ต่อวิธีการผลิตที่ดำเนินมากกว่า 3

ศตวรรษ ว่ากันด้วยสำนวนของ Adam Smith (2005 cited in Jernsittiparsert, 2017) “มันไม่ได้มาจากความเมตตากรุณาของคนขายเนื้อ คนต้มเหล้า กระทั่งคนอบขนมปัง ในอันที่เราจะคาดหวังถึงอาหารมือเย็น แต่เพราะเขาเหล่านั้นมองเห็นแล้วถึงผลประโยชน์ของตน” และในกรณีนี้ “มันก็ไม่ได้มาจากความเมตตากรุณาของอาจารย์ ในอันที่นักเรียนจะคาดหวังถึงการมาสอนหนังสือของเขา แต่เพราะเขามองเห็นแล้วถึงผลประโยชน์ของตน”

3) ข้อบกพร่องที่ร้ายแรงที่สุด อย่างยิ่งในเงื่อนไขปัจจุบัน ชัดเจนว่าไม่ใช่เฉพาะในความเห็นของผู้วิจารณ์ แต่เป็นสิ่งที่เห็นร่วมกันแล้วอย่างกว้างขวางในสังคมโลก คือการที่ผู้เขียนระบุว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ” (หน้า 59) คือพฤติกรรมหนึ่งที่ดีเป็นความบกพร่องส่วนบุคคล อันเป็นการแสดงออกซึ่งเจตคติเหยียดเพศที่น่าตกใจ...

เอกสารอ้างอิง

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2556). **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Jernsittiparsert, K. (2017). Environmental civil societies of Thailand: expectations and realistic observations. **The Social Sciences**, 12(11), 2051-2057.